

Piotr KOLMANN

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Nysie¹

Wydział Nauk Społecznych

piotr.kolmann@pans.nysa.pl

<https://orcid.org/0000-0001-9857-9353>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2022.02.10>

SYSTEM RATOWNICTWA GÓRSKIEGO W POLSCE

ABSTRAKT: Ratownictwo górskie stanowi złożoną działalność człowieka, która to w Polsce znalazła swoje odzwierciedlenie w regulacjach prawnych oraz przybrała formę organizacyjną dedykowanego systemu ochronnego – został on umiejscowiony przy tym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego i stanowi jego integralną część. W artykule zawarto wyniki badań naukowych przeprowadzonych pod kątem potrzeby sporządzenia charakterystyki systemu ratownictwa w górach. Wobec zidentyfikowania zróżnicowanych właściwych rozwiązań organizacyjnych funkcjonujących w wielu państwach świata posłużono się przykładem Polski z jednoczesnym wskazaniem potrzeby przeprowadzenia stosownego studium komparatystycznego jako kolejnego etapu procesu poznania systemów ratownictwa górskiego. Konieczne jest bowiem stałe doskonalenie zarówno omawianego, jak i wszystkich systemów ochronnych składających się na bezpieczeństwo narodowe – celem nie tylko zwiększania skuteczności realizacji powierzonych im zadań, ale i optymalizacji względem innych kluczowych kryteriów ocenowych.

SŁOWA KLUCZOWE: nauki o bezpieczeństwie, ochrona ludności, ratownictwo górskie

THE MOUNTAIN RESCUE SYSTEM IN POLAND

ABSTRACT: Mountain rescue is a complex human activity that in Poland has found its reflection in legal regulations and took the organizational form of a dedicated protection system – it has been located in the internal security system and is its integral part. The article contains the results of scientific research carried out in terms of the need to prepare the characteristics of the rescue system in the mountains. To identify various appropriate organizational solutions that are functioning in many countries around the world, the example of Poland was used, indicating the need to conduct an appropriate comparative study as the next stage of the cognitive process of mountain rescue systems. It is necessary to constantly improve both the discussed and all protective systems that contribute to national security, not only to increase the effectiveness of the realization of the tasks entrusted to them, but also to optimize in relation to other key assessment criteria.

KEYWORDS: security studies, civil protection, mountain rescue

WPROWADZENIE

Uwarunkowania bezpieczeństwa w górach są bezdyskusyjnie złożone i wysoce zmienne w czasie. Nietrudno zauważyć znaczenie i swoistą specyfikę tych obszarów, która rzutuje m.in. na działalność człowieka tam realizowaną (w tym w zakresie sportu, turystyki i rekreacji) czy poniekąd sprzężone z nią ratownictwo. Mimo szerokiego katalogu zagrożeń, możliwego do wyznaczenia

¹ University of Applied Sciences in Nysa, Poland.

wobec omawianej formy ukształtowania terenu, to właściwe regiony z licznymi względami stały się miejscem stałego lub tymczasowego bytowania dla człowieka. Rodzi to potrzebę świadczenia powszechnych usług ratowniczych także w górach, a wobec niedostosowania w Polsce pod wieloma aspektami m.in. systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne oraz krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego do działania w tych miejscach pojawia się konieczność funkcjonowania wyspecjalizowanego i przede wszystkim odrębnego systemu². Nie wszystkie państwa świata tworzą jednak dedykowane temu systemy ratownicze, a jeśli już, to ich organizacja jest częstokroć zróżnicowana pod względem licznych kryteriów.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników przeprowadzonych badań pod kątem identyfikacji natury i znaczenia ratownictwa na obszarach górskich. W szczególności dokonano przeglądu wybranych źródeł bibliograficznych oraz przeanalizowano pozyskane dane statystyczne. Wyznaczony obszar badawczy wpisuje się bezpośrednio w dyscyplinę nauki o bezpieczeństwie. Problem badawczy został sprowadzony do pytania: czym charakteryzuje się system ratownictwa górskiego? Jako jednostkę analizy obrano przedmiotowy system w Polsce. Na potrzeby realizacji procesu poznania naukowego posłużono się zdywersyfikowanymi metodami badawczymi (założono potrzebę ich triangulacji), m.in. metodą analizy systemowej, metodą krytyki piśmiennictwa, metodą statystyki opisowej. W ramach przeprowadzonych dociekań badawczych uzyskano głównie wyniki o charakterze wstępnym, które będą poddawane dalszym procesom poznawczym, w tym m.in. w ramach kolejnych prac naukowych autora.

System ratownictwa górskiego jest systemem szczegółowym wobec systemu bezpieczeństwa powszechnego³, będąc zarazem podsystemem operacyjnym systemu bezpieczeństwa narodowego, a precyzyjniej – jednym z licznych podsystemów ochronnych nań się składających. W polskim porządku prawnym został on sformalizowany, co stanowi m.in. o jego istotności, w tym przede wszystkim w społecznym wymiarze. Kwestie właściwe ratownictwu w górach uregulowano ustawą z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241 z późn. zm.)⁴. Tym samym system ratownictwa górskiego w obecnej formie organizacyjnej funkcjonuje od 31 grudnia 2012 r., choć z upływem lat niektóre przepisy zmieniano lub wprowadzano nowe, dzięki czemu m.in. doprecyzowano wiele zagadnień z właściwych obszarów problemowych.

² Odrębność, autonomia, samodzielność systemu ratownictwa górskiego nierzadko nie jest pełna, bowiem jest on częściowo podporządkowany innym systemom ratownictwa, np. w pewnych jego obszarach funkcjonalnych czy szkoleniowych.

³ W jednym z licznych ujęć występujących w literaturze przedmiotu bezpieczeństwo powszechne stanowi – obok bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa konstytucyjnego (ustrojowego) – podstawową składową bezpieczeństwa wewnętrznego.

⁴ Co ciekawe, na ten sam dzień jest datowana ustawa dotycząca systemu ratownictwa na obszarach wodnych, tj. ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1240 z późn. zm.). Mimo licznie widocznych analogii między tymi aktami prawnymi podkreślić należy, że specyfika ujmowanego nimi obszaru chronionego jest zgoła odmienna. Ponadto w odniesieniu do ratownictwa na obszarach wodnych występuje zbieg kompetencyjny różnych krajowych systemów ratowniczych, czego co do zasady brak jest w przypadku systemu ratownictwa na obszarach pokrytych górami – można go zaobserwować jednak w przypadku wielu innych krajów.

RATOWNICTWO GÓRSKIE JAKO NIEODZOWNA DZIAŁALNOŚĆ SŁUŻĄCA ZAPEWNIANIU BEZPIECZEŃSTWA W GÓRACH

Zapewnienie bezpieczeństwa w górach jest zadaniem złożonym, na które składa się wiele procesów. Uwarunkowania bezpieczeństwa osób przebywających w górach, ale i mienia tam znajdującego się czy w końcu samego środowiska, są pokłosiem wielu czynników. W szczególności są one kształtowane przez samą naturę, ale mogą być także licznie determinowane przez działania państwa, organizacji o różnym statusie prawnym czy w końcu samych obywateli i turystów zagranicznych. Wskazuje się, że zapewnienie warunków bezpieczeństwa w górach polega m.in. na „zapewnieniu podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa górskiego warunków do organizowania pomocy oraz ratowania osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia”⁵. Samo zapewnienie warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach należy do zadań wielu podmiotów. Do ich katalogu w przypadku Polski zaliczono chociażby ministra właściwego do spraw wewnętrznych, organy jednostek samorządu terytorialnego, na terenie których wykonywane jest ratownictwo górskie, dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych położonych na obszarze gór, osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, prowadzące w górach zorganizowaną działalność w zakresie sportu, rekreacji lub turystyki⁶.

Rozważania należy rozpocząć od przeprowadzenia próby zdefiniowania tego, czym jest ratownictwo górskie. Z jednej strony możliwe jest dokonanie prostego zawężenia ratownictwa do wyeksponowanego w nazwie obszaru, gdzie stosowne usługi są świadczone. Jednakże trafniejsze w opinii autora jest posłużenie się opisem zakresu zadaniowego, który niejako składa się na ratownictwo realizowane na analizowanym obszarze i tworzy jego ramy. Ujęcie to zostało przedstawione w polskim prawie, gdzie poprzez ratownictwo górskie rozumie się „organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia w górach oraz transportowanie zwłok z gór”⁷. Nie należy go utożsamiać przy tym z ratownictwem narciarskim, które w obszarze swojego działania odnosi się nie do gór, a do zorganizowanych terenów narciarskich oraz w katalogu zadań nie obejmuje sobą przy tym transportu zwłok ze zorganizowanych terenów narciarskich. Jednakże adekwatnych zdarzeń, mających miejsce na niezorganizowanych terenach narciarskich zlokalizowanych w górach już ratownictwo górskie jak najbardziej będzie dotyczyć.

Tym samym ratownictwo górskie stanowi nieodłączne działanie służące zapewnieniu bezpieczeństwa w górach. Z racji specyfiki tych terenów konieczne jest jej uwzględnienie w działalności podmiotów wypełniających kompetencje ratownictwa górskiego oraz w funkcjonowaniu samego systemu ratownictwa górskiego. Newralgiczne zdają się być takie kwestie, jak:

⁵ Ustawa o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, art. 3, ust. 2, pkt 3.

⁶ Ibidem, art. 3, ust. 1.

⁷ Ibidem, art. 2, pkt 7.

- trudność w zlokalizowaniu miejsca zdarzenia i/lub osoby poszkodowanej, np. w terenie otwartym;
- trudność w dostępie do osoby poszkodowanej, np. znajdującej się na półkach skalnych;
- długi czas dotarcia do osoby poszkodowanej, np. niemożność wykorzystania w tym celu śmigłowca ratowniczego, a w efekcie wybór wariantu dotarcia do niej pieszo;
- stosowanie specjalistycznych technik ratowniczych, np. technik alpinistycznych;
- wykorzystanie specjalistycznych środków transportu i sprzętu ratowniczego, np. śmigłowca ratowniczego wraz z noszami do transportu;
- narażenie ratowników górskich i stosowanego przez nich sprzętu na zmienne i ekstremalnie skrajne warunki środowiskowa pracy, np. niską temperaturę powietrza;
- liczne zagrożenia towarzyszące, np. zagrożenie lawinowe czy bytowanie dzikich zwierząt.

Z biegiem lat wiele ze wskazanych problemów udało się zminimalizować poprzez wdrożenie szeregu środków zaradczych. Na przykład, w odniesieniu do pierwszego ze zidentyfikowanych problemów przyjęło się stosowanie rozwiązań organizacyjnych (przy kontakcie wzrokowym użycie umownego znaku *Y* lub *N* poprzez chociażby stosowne przyjęcie postawy jako jednoznacznego sygnału dla podmiotów ratowniczych w odniesieniu do tego, czy to dana grupa lub osoba potrzebuje pomocy) czy technicznych (instalowanie dedykowanej aplikacji na urządzenia mobilne wykorzystującej funkcję Global Positioning System i dalej transmitującej, w razie potrzeby, relatywnie dokładnie ustalone współrzędne lokalizujące konkretne urządzenie, a więc w uproszczeniu wskazujące pozycję geograficzną osoby zgłaszającej).

WYBRANE ASPEKTY ORGANIZACYJNE SYSTEMU RATOWNICTWA GÓRSKIEGO W POLSCE

System ratownictwa funkcjonujący w górach⁸, a więc system ratownictwa górskiego został ustanowiony w Polsce prawnie, co pozwala na trafniejsze wyznaczenie jego granic, nie tylko w zakresie obszaru świadczenia stosownych usług ratowniczych. W efekcie prostszym jest także samo jego badanie oraz posadowienie w odpowiednim kontekście. Odnotować należy, że organizatorem analizowanego systemu jest państwo, przy czym w wymiarze operacyjnym bazuje on w ujęciu właściwym Polsce co do zasady wyłącznie na komponencie pozarządowym, bowiem to siły i środki są – z pewnymi wyjątkami – w dyspozycji organizacji pozarządowych.

Świadczenie usług ratowniczych w górach jest w Polsce działalnością prawnie regulowaną. Ratownictwo górskie mogą wykonywać jedynie te podmioty, które, po pierwsze, uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych na wykonywanie ratownictwa

⁸ Górami jest „obszar Beskidu Niskiego, Beskidu Wyspowego, Beskidu Średniego, Beskidu Sądeckiego, Beskidu Żywieckiego, Beskidu Małego, Beskidu Śląskiego, Bieszczadów, Gorców, Pienin, Sudetów Wschodnich, Sudetów Środkowych, Sudetów Zachodnich, Tatr, pasma Spisko-Gubałowskiego oraz Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, z wyłączeniem obszarów jednostek osadniczych i dróg publicznych”. Ibidem, art. 2, pkt 1. Definicja ta została tym samym zawężona znaczeniowo do gór w Polsce.

górskiego⁹ oraz, po drugie, uzyskały wpis do rejestru jednostek współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne¹⁰. Są to niejako dwa obligatoryjne warunki formalne stawiane wobec organizacji aspirujących do realizacji przedmiotowej aktywności w obszarze ratownictwa górskiego w Polsce. Katalog podmiotów uprawnionych do wykonywania tej działalności nie jest przy tym zamknięty (*de facto* półotwarty), jednakże od lat można obserwować, że wśród nich występują jedynie dwie organizacje o statusie stowarzyszeń: Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

W ramach ratownictwa górskiego podejmowane są działania ratownicze, których wachlarz nie jest naturalnie ograniczony. Ustawodawca wymienił jednak niejako te podstawowe, które polegają na:

1. „przyjęciu zgłoszenia o wypadku lub innym zdarzeniu;
2. dotarciu na miejsce wypadku z wyposażeniem ratowniczym;
3. udzieleniu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
4. zabezpieczeniu i ewakuacji osób przebywających w górach z terenów stanowiących zagrożenie dla życia i zdrowia;
5. transporcie osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia do miejsca, gdzie jest możliwe podjęcie medycznych czynności ratunkowych przez jednostki systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, po uprzednim uzgodnieniu miejsca przekazania osoby, której udzielono pomocy w ramach działań ratowniczych, z dyspozytorem jednostki systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne;
6. poszukiwaniu osób zaginionych w górach;
7. transporcie zwłok z gór”¹¹.

Prawem określono zarówno fakultatywne¹², jak i podstawowe zadania stawiane organizacjom uprawnionym do wykonywania ratownictwa górskiego, z czego pierwszych jest osiem, a drugich pięć. W ramach obligatoryjnych zadań wspomniane podmioty:

1. „organizują, kierują, koordynują i bezpośrednio prowadzą działania ratownicze w ramach ratownictwa górskiego;
2. organizują i prowadzą szkolenia ratowników górskich i narciarskich oraz psów ratowniczych, w tym psów lawinowych, wraz z ich przewodnikami;

⁹ Zgoda ta jest udzielana w drodze decyzji administracyjnej na wniosek organizacji ubiegającego się o jej udzielenie pod warunkiem, że podmiot ten spełni trzy wymogi stawiane odpowiednio wobec zapewnienia stanu gotowości do wykonywania ratownictwa górskiego (tj. na obszarze, na którym zamierza działać podmiot ubiegający się o udzielenie zgody), dysponowania kadrą ratowników górskich w liczbie niezbędnej do zapewnienia tego stanu gotowości oraz posiadania sprzętu specjalistycznego, środków transportu i łączności niezbędnych do wykonywania ratownictwa górskiego. *Ibidem*, art. 5, ust. 2.

¹⁰ *Vide* ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.).

¹¹ *Ibidem*, art. 6.

¹² *Vide* *ibidem*, art. 7 ust. 2.

3. nadają uprawnienia ratownicze i instruktorskie w zakresie ratownictwa górskiego, ratownictwa narciarskiego, ratownictwa z użyciem psów oraz ratownictwa podwodnego w akwenach górskich i jaskiniach;
4. prowadzą dokumentację działań ratowniczych, o których mowa w pkt 1, w tym rejestr działań ratowniczych;
5. prowadzą działalność profilaktyczną i edukacyjną dotyczącą bezpieczeństwa w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich¹³.

Obok ratownictwa górskiego funkcjonuje również wspomniane już ratownictwo narciarskie. Można zatem wyodrębnić ratowników górskich oraz ratowników narciarskich, przy czym podstawowe różnice między nimi zawarto zbiorczo w formie tabeli 1.

Tabela 1. Przesłanki definicyjne ratowników górskich oraz ratowników narciarskich

	Ratownik górski	Ratownik narciarski
Posiadane kwalifikacje odpowiednio w systemie ratownictwa górskiego oraz systemie ratownictwa narciarskiego	posiada uprawnienia ratownicze lub instruktorskie w zakresie ratownictwa górskiego oraz specjalistyczną wiedzę z zakresu technik ratownictwa górskiego i topografii obszaru, na którym działa dany podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego	ukończył szkolenie w zakresie transportu osób potrzebujących pomocy na zorganizowanych terenach narciarskich, organizowane przez podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego
Posiadane kwalifikacje w systemie Państwowe Ratownictwo Medyczne	spełnia wymagania określone dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego realizujących doskonalenie zawodowe lub ratownika	spełnia wymagania określone dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego realizujących doskonalenie zawodowe lub ratownika
Charakter podległości	jest zatrudniony lub pełni służbę w podmiocie uprawnionym do wykonywania ratownictwa górskiego lub jest członkiem tego podmiotu	brak regulacji ustawowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, art. 2, pkt. 9-10.

Zestawienie ilościowe podstawowych danych statystycznych dotyczących stanu systemu ratownictwa zorganizowanego w górach w 2005 r. i latach 2010-2020, w tym podstawowych obszarów działalności wykonywanej w zakresie ratownictwa górskiego przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Funkcjonowanie systemu ratownictwa górskiego w Polsce w 2005 r. i latach 2010-2020

	Stan na 31 grudnia												+/-*	+/-%*
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Ratownicy	1783**	1743	1752	1712	1607	1150	1179	1141	1225	1173	1107	1139	-604	-34,7%
w tym etatowi	94**	135	137	137	139	137	140	152	156	155	157	166	31	23,0%
w tym	1689	1608	1615	1575	1468	1013	1039	989	1069	1018	950	973	-635	-39,5%

¹³ Ibidem, art. 7 ust. 1.

ochotnicy															
udział % ochotników	94,7 %	92,3 %	92,2 %	92,0 %	91,4 %	88,1 %	88,1 %	86,7 %	87,3 %	86,8 %	85,8 %	85,4 %	-6,8%	-7,4%	
Interwencje i akcje ratunkowe**	4956	4851	4554	3016	1506	1560	1715	1776	1949	2130	2355	1931	-	-	
w tym wypadki śmiertelne	51	44	49	66	58	62	57	66	51	48	70	66	22	50,0%	
Wyprawy ratunkowe	244	200	354	553	528	511	630	528	663	624	620	586	386	193,0%	

* porównanie 2010 r. i 2020 r.; ** w przypadku uwzględnionych danych Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w 2005 r. stan przyjęty na dzień 30 grudnia; *** w 2005 r. i latach 2010-2011 bez akcji ratunkowych; **** wynik zaburzony ze względu na poprzedzającą uwagę.

Źródło: zbiorcze zestawienie własne na podstawie danych z: Rocznik Statystyczny RP 2013, s. 413; Rocznik Statystyczny RP 2015, s. 413; Rocznik RP 2017, s. 411; Rocznik Statystyczny RP 2019, s. 413; Rocznik Statystyczny RP 2021, s. 414.

W porównaniu lat 2005-2020, jak i dekady 2010-2020 odnotowano znaczący spadek łącznej liczby ratowników górskich, zrzeszonych w ramach Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego oraz Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, który to wyniósł ponad jedną trzecią. Najmniejszą liczebność kadr – tj. 1107 ratowników górskich – względem analizowanych stanów osobowych aktualnych na ostatnie dni z poszczególnych uwzględnionych lat odnotowano w 2019 r. Odływ zasobów ludzkich dotyczył w szczególności kategorii ochotników, natomiast w przypadku ratowników górskich etatowych odnotowano w latach 2005-2020 wyraźny wzrost ilościowy, tj. o ponad trzy czwarte. W uwzględnionym okresie udział ochotników w całości zasobów ratowniczych malał (z nielicznymi odchyleniami od trendu) – początkowo sięgał blisko 95%, podczas gdy w 2020 r. spadł do najniższego poziomu, mniejszego o ponad 9 punktów procentowych względem 2005 r. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowia Ratunkowe posiadało najkorzystniejszy stosunek pracujących na etacie ratowników górskich względem ochotników, który kształtował się w analizowanym okresie w okolicach stosunku jeden do trzech. Na podkreślenie zasługuje, że to właśnie czynnik ludzki¹⁴ jest

¹⁴ Confer: K. Mrozowicz, *Zarządzanie bezpieczeństwem w systemie ratownictwa górskiego*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie” 2007, nr 10, s. 67-90; K. Mrozowicz, P. Halemba, *Ratownictwo górskie. Psychologiczne i organizacyjne aspekty zarządzania bezpieczeństwem w górach*, Katowice 2012; K. Mrozowicz, *Czynnik ludzki w górskim pogotowiu ratunkowym. Analiza osobowościowych uwarunkowań i zachowań organizacyjnych ratowników górskich*, Jarosław 2013; R. Szynowski (red.), *Ratownictwo górskie. Edukacja transgraniczna ratowników górskich w Polsce i w Słowacji*, Dąbrowa Górnicza 2022.

– obok czynnika technicznego i organizacyjnego – kluczowy z perspektywy możliwości realizacji misji systemu ratownictwa górskiego.

Pozornie liczba interwencji i akcji podejmowanych w ramach omawianego systemu także wyraźnie uległa obniżeniu w analizowanym okresie, jednakże ze względu na występujące różnice w liczeniu danych (m.in. wskazany brak uwzględnienia akcji ratunkowych) okres pięcioletni należy postrzekać jako bardziej reprezentatywny. Na przestrzeni lat 2015-2020 liczba interwencji i akcji wzrosła o 216, choć względem roku wcześniejszego aż o 640 – należy jednak pamiętać, że 2020 r. był specyficzny ze względu na początki rozwoju epidemii SARS-CoV-2 na terenie Polski i wielorakie tego konsekwencje wprowadzania stosownych ograniczeń przez rząd w licznych sferach aktywności społecznej człowieka. W tym samym okresie średnioroczna liczba wypadków śmiertelnych wyniosła 59,7, a średnia liczba przeprowadzonych wypraw ratunkowych ukształtowała się w uwzględnionym horyzoncie czasowym na poziomie 608,5 rocznie. Najwięcej wypadków śmiertelnych miało miejsce w 2019 r. – zarejestrowano ich aż 70. Natomiast najmniej odnotowano w 2018 r., kiedy to w obsługiwanych zdarzeniach zmarło sumarycznie prawie o jedną trzecią mniej osób niż rok później, tj. 48 osób.

Przyjmując założenie sprowadzenia autonomicznej względem Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego organizacji w postaci Tatrzkańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego do poziomu „ósmej grupy ratowniczej”, można dojść do wniosku, iż to właśnie ten podmiot w ramach krajowego systemu ratownictwa w górach najczęściej podejmuje i prowadzi nie tylko interwencje i akcje ratunkowe, ale i organizuje wyprawy ratunkowe. Stąd to m.in. właśnie na tę strukturę przypada największa liczba zdarzeń, w których śmierć poniosły osoby w nich poszkodowane – potencjał zagrożeń na obszarze chronionym jest bowiem z wielu względów największy, a i ruch turystyczny nieustannie wzmożony. Omawiana organizacja dysponuje własnym specjalistycznym sprzętem, w tym unikalnym w skali omawianego systemu ratowniczego w postaci śmigłowca ratunkowego, a ponadto na podstawie zawartych porozumień może wykorzystywać w swoim działaniu śmigłowce innych wybranych podmiotów bezpieczeństwa.

System ratownictwa górskiego (i organizacje nań się składające) ma przypisaną relatywnie dużą odrębność i autonomię, a – wobec braku w Polsce utworzenia zintegrowanego systemu ratowniczego (ratownictwa) – także nie jest w wystarczającym stopniu funkcjonalnie powiązany z innymi systemami bezpieczeństwa¹⁵. Nie znaczy to, iż nie podlega on nadzorowi

¹⁵ Za przykład może posłużyć system powiadamiania ratunkowego, w ramach którego zgłoszenia alarmowe obsługiwane w centrach powiadamiania ratunkowego są przekazywane organizacjom uprawnionym do wykonywania ratownictwa górskiego jako podmiotom pomocniczym, a nie podmiotom ratowniczym. Innymi słowy, numer alarmowy podmiotów pomocniczych nie jest obsługiwany przez system powiadamiania ratunkowego – stąd m.in. brak jest integracji w wymiarze zarówno technicznym, jak i organizacyjnym stosownych systemów czy przede wszystkim sieci teleinformatycznych. W konsekwencji niemożliwe jest przyjęcie przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego zgłoszeń alarmowych kierowanych z centr powiadamiania ratunkowego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w celu podjęcia działań ratowniczych w związku z otrzymanym zgłoszeniem alarmowym i proces ten musi odbywać się niejako innym kanałem, w tym – co w praktyce z licznych względów jest pożądane – poprzez przekierowanie połączenia telefonicznego. Należy pamiętać, że w ramach systemu powiadamiania ratunkowego obsługiwane są także zgłoszenia alarmowe otrzymywane z dedykowanej aplikacji mobilnej, która umożliwia wysyłanie do centr powiadamiania ratunkowego zgłoszeń alarmowych za pośrednictwem krótkich wiadomości tekstowych.

i kontroli, czego wyraźnym dowodem realizacji są różne dokumenty zwieńczające stosowne procesy¹⁶. Co więcej, współpraca bądź współdziałanie omawianego systemu z innymi systemami ratownictwa nie ma charakteru systemowego, a raczej polega na wypełnianiu ustaleń poczynionych w zawartych porozumieniach między zainteresowanymi stronami¹⁷. Stąd organizacje uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego – celem ułatwienia realizacji swoich zadań statutowych – podpisały liczne dokumenty z innymi podmiotami. Można tu wskazać przykładowo na porozumienie zawarte:

- 6 sierpnia 2003 r. w Zakopanem pomiędzy Dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Lotnicze Pogotowie Ratunkowe a Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym;
- 4 stycznia 2022 r. w Warszawie pomiędzy Dyrektorem Lotniczego Pogotowia Ratunkowego a Prezesem Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego¹⁸;
- 12 października 2017 r. w Zakopanem pomiędzy Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym i Transportowym Dozorem Technicznym dotyczące poprawy bezpieczeństwa pasażerów kolei linowych;
- 10 lutego 2022 r. w Zakopanem pomiędzy Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Służbą Ochrony Państwa w sprawie współdziałania podczas działań w terenach górskich.
- 10 lutego 2022 r. w Zakopanem pomiędzy Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Służbą Ochrony Państwa w sprawie współdziałania podczas działań w terenach górskich.

W końcu należy wspomnieć o innych licznych umowach, np. pomiędzy Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a m.in. Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej¹⁹,

W systemie ratownictwa górskiego przyjęła się z kolei odmienna aplikacja przeznaczona na urządzenia mobilne – o nieco innej funkcjonalności – co również nie sprzyja integracji stosownych systemów bezpieczeństwa.

¹⁶ Vide wyniki kontroli przeprowadzonej w Górskim Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji na podstawie przepisów ustawy o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, które prezentuje protokół z kontroli z dnia 8 czerwca 2018 r. o znaku sprawy DOLiZK-NRGW-5503-54-11/2017; Najwyższą Izbę Kontroli na podstawie art. 2, ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59 z późn. zm.), które prezentuje Informacja o wynikach kontroli pt. „Zapewnienie bezpieczeństwa turystyki i rekreacji w górach”, Warszawa 2014. *Confer*: Raport wspólny Najwyższej Izby Kontroli i Najwyższego Urzędu Kontroli Republiki Słowackiej, „Zapewnienie warunków bezpieczeństwa turystyki i rekreacji w górach”, [b.m.] 2014.

¹⁷ Z drugiej strony wykracza to tym samym poza doraźne realizowanie tych aktywności.

¹⁸ Zostało ono poprzedzone porozumieniem zawartym 17 września 2011 r. w Sanoku pomiędzy Dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Lotnicze Pogotowie Ratunkowe a Prezesem Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

¹⁹ Vide porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym z 12 stycznia 1994 r.; porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte 12 marca 2004 r. w Warszawie między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Prezesem Zarządu Głównego Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

Komendantem Głównym Policji²⁰, Komendantem Głównym Straży Granicznej²¹, czy też niejako nadal z tymi grupami dyspozycyjnymi, lecz podpisanych już na niższych ich szczeblach organizacyjnych. Podobnie sprawa ma się w odniesieniu do Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego²². Wspomnieć należy także o podpisanym w Zakopanem 1 lipca 2013 r. trójnarodowym „Memorandum o wspólnym działaniu” pomiędzy Górkim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, Horską záchraną službą, Asociácią horských záchranárov i Horską službą ČR, w którym „uczestnicy zobowiązali się m.in. do aktywnego poszukiwania najkorzystniejszych sposobów współpracy oraz promocji i realizacji działań związanych z podnoszeniem jakości ratownictwa górskiego”²³. Skala i różnorodność podpisywanych porozumień świadczy o więziach między wieloma systemami bezpieczeństwa powszechnego i publicznego, co w ocenie autora powinno zostać uwzględnione już na poziomie samego systemu. Widoczny jest m.in. brak konsekwencji (już w samych ich tytułach), przy czym szersze badania zagadnień merytorycznych jest często ograniczone poprzez utrudniony dostęp do niektórych dokumentów źródłowych.

Mimo iż warianty organizacyjne systemu ratownictwa górskiego w różnych krajach (również sąsiadujących z Polską) są różne to, jak wskazuje polskie podejście, nie wyklucza się oparcia systemu ratownictwa w górach na modelu ochotniczym, tj. przede wszystkim społecznym, mimo że trafniej

²⁰ *Vide* porozumienie między Komendantem Głównym Policji i Zarządem Głównym Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 5 lutego 2008 r. w sprawie współdziałania Policji z Górkim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (Dz.Urz. KGP z 2008 r. Nr 3, poz. 28).

²¹ *Vide* porozumienie nr 72 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 7 lipca 2014 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (ze zm. aneksem nr 1/23 z 26 września 2016 r.). Zostało ono poprzedzone porozumieniem nr 12 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 21 listopada 2000 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

²² *Vide* porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte 12 października 2000 r. w Warszawie między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Prezesem Zarządu Głównego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego; porozumienie nr 76 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (ze zm. aneksem nr 1/25 z 7 października 2016 r.), zostało ono poprzedzone porozumieniem nr 11 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 21 listopada 2000 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Także w odniesieniu do współpracy Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z Państwową Strażą Pożarną wskazuje się na umowę o współdziałaniu podczas akcji ratowniczych i szkoleń z 1995 r. oraz procedurę współpracy w sytuacji unieruchomienia kolei linowych z 2009 r., a w odniesieniu do współpracy ze słowackim odpowiednikiem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, którym jest Horská záchraná služba na umowę o współpracy w zakresie prowadzenia działań ratowniczych, szkoleniowych i profilaktycznych z 2004 r. oraz ramową umowę o udostępnianiu techniki lotniczej TOPR do działań ratowniczych z 2007 r. Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli nr LKR-4101-11-02/2013 z 2 października 2013 r., s. 8. W kontekście dwóch ostatnich dokumentów precyzyjniej, a w drugim przypadku i aktualniej, Jan Ziobro wymienił odpowiednio umowę o współpracy zawartą w Zakopanem 17 czerwca 2004 r. pomiędzy Horská záchraná služba a Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym oraz umowę ramową w sprawie udzielania techniki lotniczej w terenie górskim, zawartą w Horným Smokovcu 21 lutego 2016 r. pomiędzy Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Horská záchraná služba, štátna rozpočtová organizácia. *Vide* J. Ziobro, *Ratownictwo transgraniczne jako forma współpracy i integracji międzynarodowej oraz środek w procesie zapewniania bezpieczeństwa powszechnego – wybrane aspekty, problemy i uwarunkowania organizacji transgranicznych działań ratowniczych*, „Zeszyty Naukowe SGSP” 2020, nr 73, s. 186-187, 191.

²³ Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli nr LKR-4101-11-03/2013 z [b.d.] października 2013 r., s. 9. *Confer*: J. Mazur, T. Michalczyk, *Rola GOPR w systemie grup dyspozycyjnych w procesie zapobiegania zagrożeniom w regionach transgranicznych*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2017, nr 53, s. 109-110.

można byłoby określić niejako modelem mieszanym (hybrydowym) przy pełnym zachowaniu wymiaru pozarządowego organizacji ratowniczych. Rola pracy górskich ratowników ochotników, jak i etatowych zdaje się być równie istotna, stąd trudno jest stwierdzić wyższość którejkolwiek z koncepcji organizacji systemu ratownictwa górskiego – także ze względu na odmienne założenia i wymagania czy wręcz ich wady i zalety. Tym samym w ocenie autora pożądane jest przeprowadzenie stosownego studium komparatystycznego rozwiązań przyjętych w badanym obszarze w różnych państwach świata jako kolejnego etapu w ramach zaprojektowanego procesu poznania naukowego.

PODSUMOWANIE

Góry cieszą się ostatnimi czasy nie tyle niesłabnącą popularnością, lecz zainteresowaniem nimi ze strony człowieka, które – z wielu pobudek – systematycznie rośnie, w szczególności biorąc pod uwagę sportowców i turystów. Tereny górskie mają swoją specyfikę, która wprost jest związana z unikalnym zestawem zagrożeń czy warunków środowiskowych im właściwych. Poza tym omawiane rejony stale zamieszkuje ludność, co kreuje potrzebę ustanowienia nie doraźnego, a stałego systemu ratowniczego, który gotów jest do profesjonalnego świadczenia usług ratownictwa górskiego w sposób ciągły i wystandaryzowany, a przede wszystkim niezwłoczny i bezpieczny zarazem.

Ukazane w niniejszym opracowaniu dane statystyczne, dotyczące funkcjonowania systemu ratownictwa górskiego, dowodzą, że jest on systemem żywotnym. Potrzeba jego utworzenia i eksploatacji jest w zasadzie bezdyskusyjna, o ile występują oczywiście tereny górskie – im wyższe (bądź trudniej dostępne lub ze specyficznymi zagrożeniami) są góry na obszarze chronionym, tym konieczność ta jest bardziej zauważalna (czy to przez osoby je zamieszkujące, czy przez właściwe władze). Polski kazus wskazuje, że organizator systemu w postaci państwa (dzierżącego odpowiedzialność i decyzyjność) działalność operacyjną w zakresie przedmiotowego ratownictwa, już od wielu lat, powierza całkowicie komponentowi pozarządowemu²⁴. Nietrudno nie zauważyć jednak, iż jest to zaledwie jeden z kilku podstawowych modeli organizacyjnych możliwych do wyodrębnienia – zgoła odmienne rozwiązanie przyjęto chociażby na Słowacji.

Podjęta artykułem problematyka odnajduje swoje odzwierciedlenie nie tylko w literaturze przedmiotu, ale również w normach technicznych i dalszych dokumentach normatywnych z przepisami prawa powszechnie obowiązującego na czele. Kolejnym krokiem zdaje się być przeprowadzenie badań komparatystycznych systemów ratownictwa górskiego różnych krajów celem poszukiwania rozwiązań optymalnych względem obranych kryteriów analizy systemowej. Wartością dodaną będzie przy tym identyfikacja dobrych praktyk stosowanych w obszarze działalności nakierowanej na zapewnienie bezpieczeństwa w górach, które możliwe byłyby do wdrożenia w krajowym porządku prawno-organizacyjnym i praktycznym działaniu. Realizacja

²⁴ Podejście to wpisuje się w realizację zasady możliwie szerokiego delegowania zadań państwa do realizacji organizacjom pozarządowym. Stanowi to jednak bardzo złożone zagadnienie problemowe i nie zawsze możliwa jest implementacja tej zasady w praktycznym działaniu.

tego obowiązku, leżącego w gestii państwa i innych podmiotów, zdaje się kształtować przy tym jako wyzwanie dla zrównoważonego rozwoju wybranych regionów Polski. Szczególnego znaczenia nabiera to w odniesieniu do obszarów o turystycznych aspiracjach²⁵, a często zarazem z umiejscowionymi tam licznymi ośrodkami i obiektami przeznaczonymi dla sportowców lub służącymi szeroko pojmowanej rekreacji.

BIBLIOGRAFIA

- Grochowski Bartosz, Studzieniecki Tomasz. 2021. „Bezpieczeństwo jako determinanta rozwoju turystyki górskiej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Tatr”. *Studia Periegetica* 33: 107-123.
- Informacja o wynikach kontroli pt. „Zapewnienie bezpieczeństwa turystyki i rekreacji w górach”. 2014. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- Mazur Jadwiga, Michalczyk Tadeusz. 2017. „Rola GOPR w systemie grup dyspozycyjnych w procesie zapobiegania zagrożeniom w regionach transgranicznych”. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 53: 95-115.
- Mrozowicz Kazimierz, Halemba Piotr. 2012. *Ratownictwo górskie. Psychologiczne i organizacyjne aspekty zarządzania bezpieczeństwem w górach*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach.
- Mrozowicz Kazimierz. 2007. „Zarządzanie bezpieczeństwem w systemie ratownictwa górskiego”. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie* 10: 67-90.
- Mrozowicz Kazimierz. 2013. *Czynnik ludzki w górskim pogotowiu ratunkowym. Analiza osobowościowych uwarunkowań i zachowań organizacyjnych ratowników górskich*. Jarosław: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu.
- Porozumienie między Komendantem Głównym Policji i Zarządem Głównym Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 5 lutego 2008 r. w sprawie współdziałania Policji z Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (Dz.Urz. KGP z 2008 r. Nr 3, poz. 28).
- Porozumienie nr 72 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 7 lipca 2014 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (ze zm. aneksem nr 1/23 z 26 września 2016 r.).
- Porozumienie nr 76 Komendanta Głównego Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z 26 sierpnia 2014 r. w sprawie współdziałania Straży Granicznej i Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (ze zm. aneksem nr 1/25 z 7 października 2016 r.).
- Porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym z 12 stycznia 1994 r.
- Porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte 12 marca 2004 r.

²⁵ Vide B. Grochowski, T. Studzieniecki, *Bezpieczeństwo jako determinanta rozwoju turystyki górskiej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Tatr*, „*Studia Periegetica*” 2021, nr 33, s. 107-123.

- w Warszawie między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Prezesem Zarządu Głównego Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.
- Porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte 12 października 2000 r. w Warszawie między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Prezesem Zarządu Głównego Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.
- Porozumienie zawarte 10 lutego 2022 r. w Zakopanem pomiędzy Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Służbą Ochrony Państwa w sprawie współdziałania podczas działań w terenach górskich.
- Porozumienie zawarte 10 lutego 2022 r. w Zakopanem pomiędzy Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Służbą Ochrony Państwa w sprawie współdziałania podczas działań w terenach górskich.
- Porozumienie zawarte 12 października 2017 r. w Zakopanem pomiędzy Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym i Transportowym Dozorem Technicznym dotyczące poprawy bezpieczeństwa pasażerów kolei linowych.
- Porozumienie zawarte 4 stycznia 2022 r. w Warszawie pomiędzy Dyrektorem Lotniczego Pogotowia Ratunkowego a Prezesem Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.
- Porozumienie zawarte 6 sierpnia 2003 r. w Zakopanem pomiędzy Dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Lotnicze Pogotowie Ratunkowe a Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.
- Protokół z kontroli z dnia 8 czerwca 2018 r. o znaku sprawy DOLiZK-NRGW-5503-54-11/2017.
- Raport wspólny Najwyższej Izby Kontroli i Najwyższego Urzędu Kontroli Republiki Słowackiej „Zapewnienie warunków bezpieczeństwa turystyki i rekreacji w górach”. 2014. [b.m.]: Najwyższa Izba Kontroli/Najwyższy Urząd Kontroli Republiki Słowackiej.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2017. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2021. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Szynowski Ryszard (red.). 2022. Ratownictwo górskie. Edukacja transgraniczna ratowników górskich w Polsce i w Słowacji. Dąbrowa Górnicza: Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej.
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1240 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.).

Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli nr KBP.410.005.05.2016 z 19 grudnia 2016 r.

Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli nr LKR-4101-11-02/2013 z 2 października 2013 r.

Ziobro Jan. 2020. „Ratownictwo transgraniczne jako forma współpracy i integracji międzynarodowej oraz środek w procesie zapewniania bezpieczeństwa powszechnego – wybrane aspekty, problemy i uwarunkowania organizacji transgranicznych działań ratowniczych”. Zeszyty Naukowe SGSP 73: 165-192.